

ՄԱՐԴՈՒ ՈՐԴԻՆ ԵՐԿՆՔՈՒՄ Է (Աստվածաշնչյան թարգմանությունների մասին)

Աստվածաշնչյան թարգմանություններ կատարելիս անհրաժեշտ է ծանոթ լինել ոչ միայն Եկեղեցու դավանանքին, այլև կարևոր է գոնե մակերեսորեն իմանալ Աստվածաշնչի թարգմանվող տվյալ գրքի մեկնությունը: Իհարկե, թարգմանչից չի կարելի այս ամենի խոր իմացություն պահանջել, սակայն Աստվածաշնչի ամբողջական թարգմանության դեպքում հսկայական աշխատանք պետք է իրականացնեն խմբագիրները: Աստվածաշնչի գրքերի թարգմանությունը շատ երկար ժամանակ և բազում թարգմանիչների լուրջ աշխատանք է պահանջում: Առավել ևս կրկնակի աշխատանք պետք է իրականացվի խմբագիրների կողմից: Աստվածաշնչի բոլոր գրքերը խմբագրելու համար բավական չէ մեկ խմբագիր, այդ մեծ աշխատանքը մույնիսկ երկու խմբագիրների ուժերից վեր է, իհարկե եթե նպատակը ճիշտ և լուրջ թարգմանություն ունենալն է:

Թարգմանիչներն այսօր ավելի հմտորեն տիրապետում են քերականությանը և հաճախ մակերեսորեն են տեղյակ դավանանքին կամ մեկնություններին: Եվ դրա պատճառով թարգմանություններում ի հայտ եկող թերությունները պետք է սրբագրեն հմուտ խմբագիրները: Այսօր, ցավոք, տեսնում ենք, որ մույնիսկ մորկտակարանյան գրքերում թարգմանված այնպիսի մախադասություններ կամ բառեր կան, որոնք չեն շեշտում Եկեղեցու դավանանքը և շատ դեպքերում էլ կարող են շփոթության մեջ գցել ընթերցողին: Այսպիսի թերությունը հիմնականում մեկ կամ երկու խմբագրով բավարարվելու արդյունք է: Սակայն մույնիսկ այդ դեպքում կարելի կլինի սխալների հավանականությունը նվազագույնի հասցնել, եթե թվով քիչ խմբագիրները հավատքի խորը ըմբռնումով և Աստծո հանդեպ երկյուղածությամբ կատարեն իրենց աշխատանքը: Ըիշտ է, Աստվածաշնչի թարգմանությունների ժամանակ կարելի է բնագրի մտքին համապատասխան բառերի վերադասավորում անել կամ էլ երբեմն մույնիսկ ազատ թարգմանության դիմել, բայց դա չի նշանակում, որ դրա պատճառով բառերը պետք է սխալ գործածվեն կամ էլ մախադասության միտքը շեղվի Եկեղեցու վարդապետությունից: Երբեմն թարգմանիչներն իրենց աշխատանքը հեշտացնելու համար գուցե օգտվում են նաև այլ լեզուներով կատարված թարգմանություններից և վերջիններիս ազատ թարգմանությունները փոխադրում հայերեն Աստվածաշունչ, ինչը բոլորովին չի համապատասխանում գրաբար բնագրին:

գրեով⁵: Եվ եթե թարգմանությունները կատարվել են այդ հունարեն բնագրերից, ապա ինչպե՞ս է ստացվել, որ մույն բայն ու գոյականը զանազան ձևերով են ներկայացված: Ակնհայտ է, որ կատարվել է ազատ թարգմանություն, որովհետև առաջին հայացքից զարմանալի է թվում, թե ինչպես կարելի է միաժամանակ լինել և՛ երկրում, և՛ երկնքում: Հատկապես հենց այս մտքի համար աշակերտները Քրիստոսին ասացին, թե խիստ են քո խոսքերը, ո՞վ կարող է լսել⁶:

Մի հետաքրքիր երևույթ կարող ենք նկատել Աստվածաշնչի ֆրանսերեն մի քանի թարգմանությունների մեջ: Օտտ ավելի վաղ հրատարակվածներն ամբողջությամբ պահպանում են ճիշտ ձևը⁷, մինչդեռ վերջին ժամանակների հրատարակություններում⁸ բոլորովին դուրս է թողնված մեզ հետաքրքրող հատվածը, սակայն մշտն է արվում, որ մի քանի ձեռագրերում կամ շատ ձեռագրերում և Հայերի տարբերակներում կա մաս *մարդու Որդին*, որ երկնքում է շարունակությունը: Նշված վերջին թարգմանությունները հրատարակվել են Ֆրանսիայի Աստվածաշնչային լնկերության կողմից:

Նկատելի է, որ Աստվածաշնչային լնկերությունը վերջին ժամանակներում հիմնականում նպատակ ունի Նոր Կտակարանը կամ Աստվածաշունչը ժողովրդի համար հեշտ ընկալելի դարձնել, այդ իսկ պատճառով էլ երբեմն անտեսվում են աստվածաբանական կարևոր հատվածները: Մինչդեռ ահա վաղ հրատարակություններից մեկը շատ ավելի հարազատ է բնագրին, որովհետև միայն թարգմանիչներն առաջին հերթին ուշադրություն են դարձնում ոչ թե քերականությանը կամ լեզուն պարզեցնելուն, այլ աստվածաբանական հարցերին: Այսպիսի մոխանձախնդրություն պետք է դրսևորվի յուրաքանչյուր թարգմանության ժամանակ, որպեսզի սուրբգրային տեքստը կարողանա հարազատ մնալ Եկեղեցու վարդապետությանը և եկեղեցական Հայերի մեկնություններին, ինչը հատկապես այսօր չափազանց կարևոր է:

Նույնն է պատկերը մասնագետներն թարգմանություններում: Նորագույն թարգմանություններում դուրս է թողնված *մարդու Որդին*, որ երկնքում է մասը: Այն պահպանված է հին հրատարակություններում և դրանց հարազատ մնացած վերահրատարակություններում⁹: Այդպիսին է, օրինակ, Աստվածաշնչի անգլերեն թարգմանության մի հին կաթոլիկ հրա-

⁵ Կարծիք կա, որ, ի տարբերություն Նոր Կտակարանի մյուս հեղինակների, Մատթեոսն իր Ավետարանը գրել է եբրայերենով, սակայն այն մեզ է հասել հունարեն լեզվով (*Ներածություն Նոր Կտակարանի, պատրաստեց*՝ Եզմիկ ծայրագույն վարդապետ Պետրոսյան, Դոկտոր Աստվածաբանության, Բ տպագրություն, Ս. Էջմիածին, 1996, էջ 40):

⁶ *Ղազար Մաթեյեցի*, Աստուածաբանական Դրախտ ցանկալի, վերատպելի ի տպարանի Սրբոց Յակոբեանց, Երուսաղեմ, 2002, էջ 155:

⁷ *La Sainte Bible qui comprend l'Ancien et le Nouveau Testament, traduits sur les textes originaux hébreu et grec par Louis Segond docteur en théologie, Nouvelle édition revue*, Paris, 58; Rue de Clichy; 58, 1931.

⁸ *La Sainte Bible ou L'Ancien et le Nouveau Testament, Version Synodale*, Paris, 58; Rue de Clichy; 58, 1934.

⁹ *La Bible, traduction œcuménique, édition intégrale*, Société biblique française, 1988.

La Bible, Ancien et Nouveau Testament, avec les Livres Deutérocannoniques, Traduite de l'hébreu et du grec en français courant, Alliance Biblique Universelle, Société biblique française, 1990.

⁹ Հիմնականում այն թարգմանության հրատարակություններում, որը կոչվում է King James Version:

տարակություն¹⁰, որի նպատակն է եղել հարազատ մնալ քրիստոնեական վարդապետությանը: Այն, բացի այս հատվածից, ունի նաև դրա բացատրությունը:

Աստվածաշնչի ռուսերեն թարգմանության հրատարակություններում Հովհաննու Գ 13-ի իմաստը ճիշտ է արտահայտված:

**ԱՍՏՎԵԾԱՅԻՆ ԱՄԵՆՈՒՐԵՔՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱԳՈՐԾՎԵԾ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
ՄԱՐԴՆԵՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՓՐԿՎԳՈՐԾՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՎԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՏԵՍԱԿԵՏԸ**

Հայ Առաքելական Եկեղեցու վարդապետական հիմնավորումներից մեկը կապված է հենց Հովհաննու Ավետարանի այս հատվածի հետ: Դեռևս քրիստոնեության վաղ ժամանակաշրջանից այս կարծիքն իր ազդեցությունն է ունեցել նաև մեր ծիսական գրքերի վրա: Ըստ Հայ Առաքելական Եկեղեցու վարդապետության, Քրիստոսի մարդկությունը և փրկագործությունը կատարվել են աստվածային ամենուրեքությանը, այսինքն՝ Քրիստոս մարմնանալիս, ծնվելիս, չարչարվելիս, թաղվելիս, հարություն առնելիս և համբարձվելիս միևնույն ժամանակ եղել է Հոր մոտ՝ փառքի աթոռին: Մեր Հայրերից մեզ հասած մի կարճ, բայց հստակ ու ճշգրիտ սահմանումով Քրիստոս իր կողմից մարդկության փրկագործությունն իրագործել է *ոչ մեկնելով ի Հորէ*: Այս նույն ըմբռնումը հենց այս բառերով կարող ենք գտնել Մովսես Խորենացու Ծանոյան և Աստվածահայտության շարականում, որի երրորդ տան մեջ ասվում է. «Ամբաւելիս երկմի և երկրի ի խանձարուրս պատեցաւ. *ոչ մեկնելով ի Հորէ* ի սուրբ այրին բազմեցաւ»¹¹:

Երբեմն սա բացատրում են արեգակի օրինակով: Ինչպես որ արեգակից ելած ճառագայթը երկրում է և միաժամանակ արևից անբաժան, ճիշտ այդպես էլ Քրիստոս միաժամանակ երկրում էր և երկնքում: Աստվածային ամենուրեքությանն այս իմաստով ուշադրություն է դարձնում հատկապես Ղազար Զաֆկեցի¹² իր «Գիրք աստուածաբանական որկույցի Դրախտ ցանկալի» գործում: Ամենուրեքությունը բնորոշ է միայն Աստծուն ըստ սաղմոսի հետևյալ խոսքերի. «Աստուած մեր յերկինս եւ յերկրի» (Սաղմ. ԾԺԳ. 11): Նմանապես և մարդու Որդին միաժամանակ Հոր ծոցում էր և կույսի արգանդում, Խաչի վրա անարգված և միևնույն ժամանակ փառքի աթոռին բազմած: Սա է ապացուցում հենց Քրիստոսի ասածը. «Եւ ոչ ոք յերկինս ել, եթէ ոչ որ էջն յերկմից որդին մարդոյ՝ որ էն յերկինս» (Հովմ.

¹⁰ The New Testament of our Lord and Savior Jesus Christ, Using the new translation, edited by catholic scholars under the patronage of the episcopal committee of the confraternity of christian doctrine, Illustrated edition, Catholic Book Publishing Company, New York.

¹¹ Ձառնալ Շարական յորում բովանդակին հոգեւնուագ պաշտօնեքութիւնք Սուրբ Եկեղեցւոյ Հայաստանեայց ի փառաբանութիւն Աստուծոյ եւ ի մեծարանս սրբոց ճորս, կարգաւորեալ ըստ պատշաճի իրաքանչիւր ատուր հանդերձ խորհրդատու քաղաածովք ի դիւրութիւն երգեցողաց, Երրորդ տպագրութիւն, Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին, ի տպարանի Սրբոյ Կաթողիկէ Էջմիածնի, 1999 – ՌՆԽԸ, էջ 22:

¹² Ղազար Զաֆկեցի նկատ ժամանակն հաջորդել է Արքաբան Գ Կրետացուն և կաթողիկոս է եղել 1737 – 1751 թվականներին:

Գ 13): Եվ մեր վկայությունը մարդկանցից չէ, այլ ապակայաց Աստված հենց ինքն իր մասին¹³:

Քրիստոսի կողմից ասված այս մախադասության այնպիսի թարգմանությունները, որոնք բնագրին հարազատ չեն և ցույց տրվեցին հայերեն տարբեր հրատարակություններում, բոլորովին չեն համապատասխանում մեր Եկեղեցու վարդապետությանը: Հենց միայն բայի ժամանակը կամ գոյականի հոլովը փոխելն այս դեպքում հետաքննում են աստվածաբանական ճշմարտությունից: Գրաբարում բայի որևէ ժամանակ, ըստ բնագրի մտքի, երբեմն կարելի է այլ ժամանակով թարգմանել: Սակայն մեզնից երևում այս պարագային տեղին չէ: Այդպիսի սխալ լուծում է առաջարկվում անգլերենով հրատարակված Աստվածաշնչի մեկնության և մեկնաբանության տասներկուհատորանոց գրքի ութերորդ հատորը: Նշելով Հովհաննու Ավետարանի Գ 13-ի *ով երկնքում է (who is in heaven)* բառերը՝ այս գիրքը հետևյալ բացատրությունն է տալիս. եթե այս ընթերցումը ճիշտ է, ապա ներկա ժամանակը պետք է դիտվի որպես ապառնի: Այնուհետև, իբրև այս կարծիքի հաստատում, համեմատություն է արվում այս Ավետարանի այլ համարների հետ, որոնցում ներկա ժամանակը կարծես թե ապառնի ժամանակի իմաստով է գործածված¹⁴: Օրինակ՝ «Ինձ կփնտրեք և չեք գտնի և *ուր ես եմ գնում*, դուք չեք կարող գալ» (Հովհ. է 34) կամ «Եթե մեկն ինձ ծառայի, իմ ետևից կգա. և *ուր ես եմ*, այնտեղ կլինի և իմ ծառան» (Հովհ. ԺԲ 26)¹⁵:

Նման բացատրությունը, ինչ խոսք, զրկում է աստվածային ամենությունության պատկերացումից: Դեռ ավելին, այստեղ մշտն է, որ *երկնք* բառն այս հատվածում տեղ չի ցույց տալիս, այլ այն, որ Քրիստոս երկրային դժվարությունների, մարդկանց մեջ գործելիս ուներ երկնային մտածողություն, արժեքների երկնային չափանիշ: Հետևաբար, այստեղ երկնքը կյանքի, լինելիության ձև է¹⁶: Սակայն մեզնից այլ աշխատության մեջ առկա բացատրությունն ամեն ինչով մոյճանում է Ղազար Ջաֆկեցու հայտնած կարծիքի հետ: «*Որ երկնքում է բառերը ցույց են տալիս, որ մեր Տերը երկրի վրա էր և միևնույն ժամանակ երկնքում, երկրի վրա նվաստացված վիճակում և միևնույն ժամանակ երկնքում՝ փառքի աթոռին*»¹⁷: Նույն բանն է ասում նաև Ղազար Ջաֆկեցին. «Ո՛ր որոշեալ ի Հօրէ. այլ առ Հօր՝ և միացեալ ի մարմնի. և ո՛չ թողեալ զհայրական աթոռն, այլ և ըստ անձնատրուրեանն ինքն միայն մարմին զգեցեալ. զի կամակցութեամբ Հօր և Հոգւոյն մարմնացաւ»¹⁸: Աստվածաբանական այս հիմնավորումը շեշտում է նաև Սբ. Գրիգոր Տաթևացին Համբարձման մասին իր քարոզում: Եռամեծ վարդապետն իր քարոզում մշտն է, որ բոլոր

¹³ Այս մասին ավելի մանրամասն տե՛ս Ղազար Ճաֆկեցի, Աստուածաբանական Դրախտ ցանկալի, վերապետելի տպարանի Սրբոց Յակոբեանց, Երուսաղէմ, 2002, էջ 151-154:

¹⁴ The interpreter's Bible, The Holy Scriptures in the King James and revised standard versions with general articles and introduction, exegesis, exposition for each book of the Bible, in twelve volumes, volume VIII, New York Abingdon Press Nashville, p. 508.

¹⁵ Տե՛ս նաև Հովհ. 14.23, 17.24:

¹⁶ The interpreter's Bible, p. 507.

¹⁷ A Commentary on the Holy Bible by various writers, edited by the Rev. J. R. Dummelow M. A. Queens' college, Cambridge, complete in one volume with general articles, New York, the Macmillan company, p. 780:

¹⁸ Ղազար Ճաֆկեցի, մշվ. աշխ., էջ 104:

հրեշտակները չէ, որ գիտեին Քրիստոսի տնօրինության մասին և Համբարձման ժամանակ զարմացած հարցնում էին՝ «Ո՞վ է սա թագաւոր փառաց»¹⁹: Հենց միայն հրեշտակների այս հարցը ցույց է տալիս, որ մրանք իրենց երկնային սպասավորության մեջ Աստծուն մշտապես փառաբանելով անտեղյակ են մնացել Քրիստոսի մարդեղության և փրկագործության խորհրդին, որովհետև Քրիստոս միաժամանակ և՛ երկնքում էր՝ փառքի աթոռին, և՛ երկրի վրա:

Ինչպե՞ս կարելի է բացատրել այն փաստը, որ մեզ համար կարևոր ավետարանական այս արտահայտությունը բացակայում է որոշ ձեռագրերից: Նորագույն քննադատներն այսօր հակված են այն կարծիքին, որ *երկնքում* է արտահայտությունը առկա է եղել վաղ ձեռագրերում, և ընդունելի չէ այն տեսակետը, ըստ որի այդ բառերը հետագայի հավելում են²⁰: 2001 թ. Աստվածաշնչային Հանձնության կողմից հրատարակված Նոր Կտակարանում Հովհաննու Ավետարանի երրորդ գլխի 13 համարը ճշգրտորեն համապատասխանում է գրաբար բնագրին, և դա ընթերցողին մի գեղեցիկ պատկերացում է տալիս Աստծո ամենուրեքության մասին: Ահա թե երբեմն որքան անհրաժեշտ են որոշ բառերի կամ արտահայտությունների ճշգրիտ թարգմանությունները:

(Շարունակելի)

¹⁹ Գրիգոր Տաթևացի, Ձմեռան հատոր, տպեալ լամի 1740 ի-կ. Պոլիս, վերատպեալ ի տպարանի Սրբոց Յակոբեանց, Երուսաղէմ, 1998, էջ 683:

²⁰ Толковая Библия или комментарий на все книги Св. Писания Ветхаго и Новаго Завета, том 3, Новый Завет, Петербург, 1911-1913, ст. 341.